

MELTEM ARIKAN'IN "VE...VEYA...BELKİ..." ROMANINDA KADIN TEMSİLİⁱ

Rabia ŞAHİNⁱⁱ Öznur ÖZDARICIⁱⁱⁱ

Öz

Bu çalışma, yirminci yüzyılın kadın yazarlarından biri olan Meltem Arıkan'ın "Ve... Veya... Belki..." adlı eserinde yer alan kadın karakterleri, varoluşsal ve sosyokültürel kimlik sorunları açısından ele almayı amaçlamaktadır. Yazarın kaleme almış olduğu ilk eseri olan "Ve... Veya... Belki..." özellikle seçilmiş olup doküman inceleme yöntemiyle romanda yer alan kadın karakterlerin yaşadığı problemler incelenmiştir. Romanın ana merkezinde Psikiyatrist Eylül ve terapi grubundaki kadınların hayat tecrübeleriyle geçirdikleri değişim süreçleri yer almaktadır. Bu çalışma, varoluşsal sorgulamaları öne çıkarmakta olup kadınların farkındalıklarını arttırma, onların duyulmayan sesi olma amacı üstlenmektedir. Çalışmada, her biri farklı fiziksel, sosyolojik ve psikolojik özelliklere sahip olan bu kadınların özellikleri detaylı şekilde sunulmuş ve Meltem Arıkan'ın Türk edebiyatındaki yeri ve önemi bu özellikler üzerinden vurgulanmıştır. Eserdeki kadınlar, kendi yaşanmışlıklarına dayanıp hayatlarını değiştirecek bir karar vererek kliniğe yatarlar. Psikiyatrist Eylül, Cavidan, Gizem ve Ayten gibi karakterler, kendi varlıklarını ve isteklerini yeniden inşa etmek için girmiş oldukları bu yolda var olma amaçlarıyla ve yaşadıkları sorunlarla yüzleşirler. Başkahraman Psikiyatrist Eylül de hastaları gibi, kendi gerçeklerinden kaçmakta ve hayatını başkalarını iyileştirmeye adanmıştır. Terapiler sırasında kendi kaçtığı gerçeklerle yüzleşmeye başlar ve bir anlam arayışı yolculuğuna adım atar. Bu eser, Arıkan'ın edebi yeteneğini ve toplumsal hassasiyetini bir arada harmanlayarak, kadınların iç ve dış dünyasına derin bir bakış açısı sunan yönüyle toplumsal ve varoluşsal cinsiyet çalışmalarına katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, cinsellik, anlam arayışı, cinsiyet rolleri

REPRESENTATION OF WOMEN IN MELTEM ARIKAN'S NOVEL "AND...OR...MAYBE..."

Abstract

This study aims to examine the female characters in 'Ve... Veya... Belki...' ('And... Or... Maybe...'), a work by Meltem Arıkan, a prominent twentieth-century Turkish female author, through the lens of existential and sociocultural identity issues. The novel, Arıkan's debut work 'Ve... Veya... Belki', was selected for this analysis principally, and the problems experienced by the female characters were explored using the document analysis method. At the core of the novel lies the transformative journey of Psychiatrist Eylül and the women in her therapy group's period of changes of living experiences. This study prioritizes existential inquiries, seeking to amplify women's awareness and serve as a voice for their unheard struggles. It provides a detailed portrayal of these women, each distinguished by

ⁱ Bu makale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmakta olan "Meltem Arıkan'ın Romanlarının Varoluşçuluk Felsefesi Açısından İncelenmesi" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

ⁱⁱ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, sahinrabia332@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4087-7301

ⁱⁱⁱ Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Kırıkkale, Türkiye), oznurozdarici@kku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5772-2624

unique physical, sociological, and psychological traits, while emphasizing Meltem Arıkan's significance and place in Turkish literature through these characterizations. The women in the novel, drawing on their own experiences, make life-altering decisions by committing themselves to the clinic. Characters such as Psychiatrist Eylül, Cavidan, Gizem, and Ayten confront their existential purposes and challenges as they embark on a path to reconstruct their identities and desires. The protagonist, Psychiatrist Eylül—much like her patients—flees from her own truths, devoting her life to healing others. During therapy sessions, she begins to face the realities she has long avoided, stepping into a journey of self-discovery and meaning. By blending Arıkan's literary prowess with her social sensitivity, this work offers a profound perspective into the inner and outer worlds of women, contributing to both social and existential gender studies.

Keywords: Woman, Sexuality, Meaning Making, Gender Roles.

Extended Abstract

This article examines the existential and sociocultural identity struggles of the female characters in Meltem Arıkan's novel 'Ve... Veya... Belki...' ('And... Or... Maybe...'). Within this framework, a psychological analysis is applied to explore the women's experiences in relation to gender roles and victimization.

Using the document analysis method, the study investigates the novel's female protagonists and their struggles. Through this analysis, the characteristics of the characters and the novel's gendered themes are identified, contextualized within existential philosophy and sociocultural identity theories, and supported by diverse scholarly sources. The study seeks answers to the following questions: How do the characters reflect the position of women in Turkish society? How does the novel portray societal perceptions of women? What parallels does it share with existential philosophy? How does Arıkan's work bridge society and literature? What innovations does it bring to the representation of female protagonists in Turkish literature? What message does the author aim to convey?

The novel incorporates themes such as love, sexuality, abuse, the search for meaning, loneliness, alienation, and death, alongside sociological themes like rebellion against societal norms and coping mechanisms. Meltem Arıkan, by including these sociological themes in her work, has reflected her approach to social problems and her desire to address the individual's inner world according to society's values. These taboo themes, such as sexuality, and other sociological themes have been addressed with a critical perspective in a free and natural form of expression, and their effects on the individual have been reflected with the aim of contributing to social change.

The work emphasizes women's emotional and physical needs, particularly through the character Cavidan, whose suppressed desires are explored. Arıkan challenges rigid societal norms by foregrounding sexual agency and freedom, while also addressing sexual abuse through characters like Ayten and Gizem, depicting its traumatic impact on women. Existentialist undertones pervade the narrative, with Gizem's internalized quest for selfhood and meaning embodying these themes. Each major theme is personified through a specific character.

All referenced sources are cited within the text and in the "References" section. These are contributing to the article's originality and scholarly rigor. Theoretical frameworks include existentialist works by Sartre, Frankl, and Marcel. The feminist perspectives draw from Simone de Beauvoir and Fatmagül Bertay. Concepts such as Camus's exploration of death, suicide, and alienation; Marcel's notion of hope; Sartre's emphasis on anguish and individual responsibility; and Beauvoir's critique of societal oppression of women which is 'Le deuxième sexe'—particularly the denial of sexual freedom—are woven into the narrative through distinct characters.

The novel intersects with existing studies on existentialism and gender roles, particularly in its portrayal of women's struggles, sexuality, and existential themes. Arıkan's work aligns with themes explored by other authors, such as Pınar Kür and Sevgi Soysal, who similarly address female rebellion and taboo subjects like sexuality. However, this article distinguishes itself by delving into the psychological intricacies of the characters' dilemmas, particularly their traumatic experiences. Arıkan's bold depiction of abuse highlights its traumatic repercussions

on individuals and society, framing it as a source of collective pain and collapse. The novel also accentuates modern loneliness and alienation more prominently than comparable works.

Key findings from the analysis reveal that the female characters confront existential crises — loneliness, alienation, and a sense of life's meaninglessness — common to modern individuals. They strive to overcome these voids through diverse paths, pursuing freedom and self-actualization. Arıkan critiques societal judgments and pressures imposed on women, interrogating their roles and reflecting struggles rooted in their biological and social identities. Her protagonists defy traditional female archetypes by openly expressing sexual desires and taking bold, unapologetic steps toward autonomy, rebelling against patriarchal norms. Arıkan's novel is significant for its profound exploration of women's inner and outer worlds. Her female characters are portrayed as resilient, independent figures who carve out spaces for themselves in society, emphasizing the strength and agency of Turkish women. Through this work, Arıkan introduces a fresh perspective on existentialism and the female body in Turkish literature. The novel invites comparison with works by other authors, enabling analysis of women's shared and divergent experiences. Sociologically, Arıkan's 'Ve... Veya... Belki...', alongside her other works, could provide valuable insights for researchers investigating the prevalence and impact of gendered abuse through social surveys. By blending literary artistry with social critique, the novel enriches both feminist discourse and existential studies, offering a layered commentary on women's liberation in the face of systemic oppression.

Giriş

Varoluşçuluk felsefesi, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Varoluşçuluk, insanı kendi seçimlerinden sorumlu tutarak var oluşunu yaratması gereken tek varlık olarak kabul eder. Dünyaya fırlatılan insan, özgürdür. *"Özgürlük, bir tür seçme özgürlüğüdür. İnsan, insan olma özgürlüğünü seçebilen tek varlıktır. Olmayı ya da olmamayı seçebilen tek varlık olan insan, diğer tüm canlı ve cansızlardan ayrılır."* (Çüçen, 2015, s. 34) Sartre için de özgür olan birey, buna mahkûmdur. Çünkü bu özgürlüğün sonucunda istese de istemese de seçim yapmak zorunda olan birey, seçimlerinin sorumluluklarını almalı ve taşımalıdır. *"Kişiler her an seçmek zorunda kalırlar. Bu yüzden de kendilerinden sorumludurlar."* (Sartre, 1982, s. 42) Seçimlerinden sorumlu olan insan, var olur ve daha sonrasında kimliğini ve anlam arayışını yaptığı seçimler ile yönlendirir. Laffont Bompiani, Sartre'ın konferansından derlenen bir yazısında *"felsefi öğreti olarak tanımladığı varoluşçuluğun Tanrı tanımaz kanadı, varoluşun özden önce geldiğini kabul ettiğinden, Tanrısızlığın sonuçlarını üstlenmektedir."* (Sartre, 1982, s. 50) diyerek insanı, yalnızlığı ve sorumlulukları ile yüzleştirir. Türk romanında da kendini 20. yüzyılda gösteren akım, toplumun geçirdiği modernleşme zamanlarına denk gelir. Batılılaşma yolunda ilerleyen Türk toplumunda kadın karakterler de değişim göstererek varoluşçuluk ekseninde yerini alır. Batılılaşma adına yeni reformlar uygulayan Türkiye Cumhuriyeti kadını sosyal ve siyasal anlamda aktif hale getirmiştir. *"Yapılan reformlarda kadınlar, millet olma sürecindeki diğer toplumlarda olduğu gibi toplumu 'muasır medeniyetler seviyesine yükseltme' ideolojisinin taşıyıcıları olarak kabul edilmişlerdir."* (Gülendam, 2006, s. 14)

Geleneksel anlamda kadının rolleri, toplumun katı normları ile baskılanmış kadınlar, varoluşçu bakış ile özgürlüklerini arayan ve sorgulayan karakterler olarak karşımıza çıkar. Bahsi geçen kadın rollerine; kocasını memnun etmekle yükümlü olan kadın, anne kadın, aile içi şiddet mağduru kadın vb. örnek verilebilir. *"Toplumsal cinsiyet, yani biyolojik cinsiyetin toplumsal ve kültürel kurgulanışı, kadınların herhangi bir alandan dışlanmaları için gerekçe olmamalıydı."* (2003, s. 43) sözleri ile Berktaş, Liberalizmin insan eşitliğine dayanan tutumuna karşılık işin altında biyolojik anlamda bir ayrımcılık olduğuna vurgu yapar. Doğuştan gelen biyolojik özellikleri dolayısıyla kadına verilen örneklerde olduğu gibi cinsiyetçi bir yaklaşım söz konusudur. Yenidünya düzeni ile kadınlar, kendi hayatını yaşamaya, özgür irade ile seçim yapmaya başlayarak mücadelelerini sürdüren karakterlere dönüşerek romanlarda yerini alır. Meltem Arıkan'ın eserlerinde yer alan kadınlar da varoluşçu anlayışın etkileri ile kendi kimliklerini ve arayışlarını sorgulayan karakterlerdir. Bu kadınlar bedenlerini keşfeder, duygularını ifade etmekten çekinmez ve yaptıkları seçimler doğrultusunda anlam arayışının yolculuğuna çıkarlar. Böylece kendilerini keşfetme sürecine girmiş olurlar. Kendini keşfeden kadınlar yabancılaşma, ölüm, anlamsızlık, bunalım gibi varoluşsal problemler ile yüzleşmek zorunda kalırlar ve psikolojik etmenler altında bu sorunlar ile başa çıkmaya çalışırlar. Arıkan'ın incelenen "Ve... Veya... Belki..." adlı romanında aşk, cinsellik, istismar, bunalım, anlam arayışı ve bunların yanında sosyokültürel etmenler olan toplumsal kimlik ve toplumla çatışma gibi temler yerini alır. Yazar, mağdur kadınların sesi olduğu gibi kadınlara hem farkındalık kazandırır hem de hayatlarındaki amaçlarını bulmalarında yön gösterir.

Buradan hareketle Meltem Arıkan'ın, varoluşçuluğun Türk edebiyatındaki önemli temsilcilerinden biri olduğu söylenebilir. Onun eserlerinde kadının toplumsal ve cinsel kimlikleri açısından dönüşümleri psikolojik incelemeler doğrultusunda gözler önüne serilir.

1. Varoluşçuluğun Çıkmaz Sokağındaki Kadının Yeri

Eserde yer alan kadınlar, kendileri için seçimde bulunarak kliniğe yatma kararı alırlar. Kendi varlıklarını var etmek için yeni bir yola giren bu kadınları Psikiyatrist Eylül başta olmak üzere Ayten, Cavidan ve Gizem oluşturur. Her bir karakter birbirinden farklı fiziksel, sosyolojik ve psikolojik özelliklere sahiptir. Ana kahraman Psikiyatrist Eylül, başarılı bir doktordur. Kendi gerçeklerinden kaçır ve başkalarını iyi etmek amacıyla bu mesleğe hayatını adar. Terapilerde, kaçtığı gerçekleri ile yüzleşmeye başlar ve kendini anlam arayışının ortasında bulur. Nedensiz bayılmalarından dolayı hastaneye yatışını sağlayan Ayten ise geçmişle yüzleşmeye başlar ve bayılmasının altındaki nedeni ortaya çıkarır. Felsefe öğrencisi olan Gizem, çevresiyle yaşadığı iletişim probleminden dolayı hastaneye yatmaya karar verir. Hayatının anlamını sorgular ve kliniği, varlığını bulabileceği son yer olarak tanımlar. Cavidan ise hayatında yer alan problemlerden kendini sorumlu tutmak yerine suçu kocasına ve hasta kardeşine atar. Eşini cezalandırmak amacıyla hastaneye yatışını gerçekleştirir. Her biri farklı anlamlar ve arayışlar peşinde olan bu karakterler; varoluşsal kimlik arayışlarının zorlu ve dolambaçlı yolunda anlam arayışı, yabancılaşma, umut duyma ve ölüm unsurları kapsamında bu bölümde incelenir.

1.1. Anlam Arayışında Bulunan Kadın

Bireyin anlam arayışı, gerçekleştirmiş olduğu deneyimleri üzerinden varoluşunun ve hayattaki amacının keşfedilmesidir. *“İnsanın anlam arayışı, içgüdüsel itkilerin ‘ikincil bir ussallaştırılması’ değil, yaşamındaki temel bir güdüdür. Bu anlam, sadece kişinin kendisi tarafından bulunabilir oluşuyla ve böyle olması gereğiyle eşsiz ve özel bir yapıdadır. (...) Öte yandan insan, kendi idealleri ve değerleri için yaşayabilme, hatta ölme yetisine sahiptir.”* (Frankl, 2009, s. 113) Kendisi için yaşayan birey, hayatındaki anlamsızlığa son vermek için konfor alanından çıkmalıdır ve başarmak istediği şeyler uğruna çaba göstermelidir. *“İnsanın gerçekte ihtiyaç duyduğu şey gerilimsiz durum değil, daha çok uğruna çaba göstermeye değer bir hedefi, özgürce seçilen bir amaç için uğraşmak ve mücadele etmektir.”* (Frankl, 2009, s. 119) Frankl'in de belirttiği üzere insan, hayatta neyi amaçlıyorsa onun anlamını bulmak ister ve bu amaç uğruna çaba gösterir. Varoluşsal açıdan anlam arayışı özgürce seçim yapmayı ve bunun sonucunda sorumluluk almayı gerektirir. Birey yaşamayı da seçebilir ölmeyi de. Ölüm de yalnızlık da yabancılaşma duygusu da bu anlam arayışının bireyde yaratmış olduğu kaygı durumundan ortaya çıkar. Frankl'a göre de insan, hayatının anlamını kendisi bulmalı ve keşfe çıkmalıdır.

Eserde, anlam arayışı temasının içselleştirildiği karakter Gizem'dir. Felsefe bölümü öğrencisi olmasından kaynaklı bir durum olarak sürekli hayatının anlamını arar ve sorgulamalar yapar. Kendi varoluşunu gerçekleştirmek için, içindeki bütün düşünce ve hisleri günlük halinde tutar. Romanda çok fazla varoluşsal bunalımlar yaşayan ve kendini bulmaya

çalışan genç kızın anlam arayışına örnek olarak yazdığı bir şiiri ise kaybolmuşluğunun yansımaları olarak karşımıza çıkar:

*"Okyanusun içinde kaybolmuş bir balık,
Kendini akıntıya bırakma çabasında.
Engeller var dört bir yanında.
En büyük engeli de kendisi.
Arayış içinde, tüm gücüyle,
Okyanusun içinde kaybolmuş bir balık..."* (Arıkan, 1999, s. 68)

Balığın okyanus içinde kaybolmuş olarak tasvir edilmesi aslında bireyin, dünya içinde tekilliğine ve kaybolmuşluk hissine dayanır. Gizem, günümüz modern insanının bir temsili olarak kimlik arayışını bu şiiri ile yansıtır. Çevresinde engeller olmasına rağmen mücadeleyi bırakmaması ve hala arayışına devam etmesi hayatı için anlam bulma amacının gücüne bağlıdır. Gizem, kendi hayatını keşfe çıkar ve kimliğini bulmaya çabalar. Hayatın amacını, insanların var olma sebeplerini sürekli sorgulayan Gizem, günlüğünün bir bölümünde bu sorgulamalara yer verir:

*"HEY İNSANLAR SİZE SORUYORUM?????
AMA YANITLARINIZI KESİNLİKLE DUYMAK İSTEMİYORUM..."*

Neden yaşıyorsunuz? Neden? Bilmek istiyorum. Var olmak sadece yaşadığını düşünmek mi sizce? Niçin yaşıyorsunuz, niçin? Amaç mutlu olmak ya da güzel bir hayat mı sizce? Peki ama mutluluk ne?, Nerede? Hangisi? Neye göre? Şu gerçeklerimiz neyin içinde gizli ya da gerçek nerede? Ben niye var oldum? Var olmamın sizinle ilgisi ne? Her şeyin amacı amaçsızlıktır belki de, ya da amaçsızlıktır bizi bizden uzaklaştıran..." (Arıkan, 1999, s. 70-71)

Günlükte yer alan bu dizeler, modern insanın varoluşsal anlamda sancılarını yansıtır. Soru soran ve nidalarda bulunan Gizem, aslında sormaktan ziyade içindeki sorgulamaları vurgu içinde dışa yansıtır. Dizelerde büyük harf kullanılmasının sebebi ise bu vurguya, duygu derinliğini katmaktır. Bu dizeler, insanı düşünmeye ve sorgulamaya yönlendirir. Meltem Arıkan, kendi varoluşsal sorgulamalarını yarattığı Gizem karakteri üzerinden verir. Soruların cevapları insanın kendi yaşanmışlıklarında yer alır. Birey, bunları ancak deneyimleri doğrultusunda ve aldığı sorumluluklar üzerinden cevaplandırır. Gizem, kendi kimliğini keşfedememiş, var oluşunun arayışı içinde sıkışmış kalmıştır. Sorduğu sorular ile yaşamın anlamını, gerçeklerin değişkenliğini, bireyin terk edildiği dünyadaki yeri ve önemini sorgular. Gizem'in yazılarını okuyan Eylül, farkında olmadan kendi gerçekleri ile yüzleşmeye başlar ve kendini hayatını sorgular halde bulur:

"(...) Uzun zamandır hastalarını dinlerken o da kendine dokunur olmuştu. Bu hem keyifli hem de çok acı verici bir serüvendi onun için. Oysa yıllar önce, psikiyatriyi seçtiğinde, o sadece yardım eden olacaktı. Zor durumdaki insanların acılarını dindirecek, onları topluma kazandıracak, Tanrı'nın

dünyadan esirgediği adaleti o dağıtacak. Böylece çekilen ya da çektiği acıların da bir anlamı olacaktı. Kendisi ile uğraşmak yerine hep başkalarıyla uğraşacaktı.”(Arıkan, 1999, s. 20)

Metnin bu parçasında başarılı doktorun meslek içindeki yolculuğu ve insanlara yardım etme gayesi vurgulanır. Eylül aştığını sandığı çoğu şeyi aslında görmezden gelmiş ve kendini başkalarına adanmış bir bireydir. Başkalarını iyileştirme amacı taşıırken kendisini hiçe sayar ve nasıl bir halde olduğunu, anlaşılıp anlaşılmadığını fark etmez. Kendisini hastalarını anlayıp anlamadığını bile ayırt edemez durumda bulur. Gizem, hastaları arasında onu en çok etkileyen kişidir. Soruları ve anlattıkları ile Eylül’ün kaçmaya çalıştığı şeyleri deşen bir yapısı vardır. Eylül, terapiden sonra düşünür:

“An la şıl mak. Bundan vazgeçeli o kadar uzun zaman olmuştu ki. Ama bunu şimdi anlatamazdı. Kim anlayabilmişti: Arkadaşları, dostları, anası, babası, kocası, kızı, terapisti... Kim ya da kim anlayabilirdi onu. Bazen kendisi bile hastalarını ne kadar anlayabildiğini düşünmez miydi? Ya da anlayabiliyor muydu, hastalarını, arkadaşlarını, dostlarını, anasını, babasını, kocasını, kızını?” (Arıkan, 1999, s. 23)

Eylül’ün düşüncelerinde iletişimsizlik, umutsuzluk ve anlaşılmama ifadeleri yer alır. Günümüz modern insanının gerçek problemi olan iletişimsizlik, doktorun karakteri üzerinden yansıtılır ve bireyin bir başkası ile iletişim kurma ihtiyacını gözler önüne serer niteliktedir. Sartre’ın varlığından biri olan “başkası için varlık” kavramı bu metin içinde kendine yer bulur. Sartre için insan, kendi bilinci ile sınırlı değil başkalarının varlığı ile vardır. “Kendi varoluşunu gerçekleştirmek isteyen insan, kendini tanımak zorundadır. Bu açıdan başkası, kendimizi tanımamız ve bilmemizde yardımcıdır. (...) Sartre’a göre bilinç, dış dünyaya yönelerek (...) ben’i nesneleştirir.”(Demirel ve Bayraktar, 2020, s. 167-176) Ötekinin varlığında görülmek isteyen, anlaşılmak isteyen Eylül, kendisini anlamayanları irdelediği gibi hastalarını anlamadığı zamanları düşünür ve kendini de sorgular:

“Ben de yalnızlığından kaçmaya çalışan cahillerdenim” galiba dedi kendi kendine. Geçmişe dönüp baktığında, aslında hep güvenliği için uğraştığını gördü. Gizem haklıydı belki de. O da güvenliği seçmiş ve şimdi de bedelini ödüyordu. İçindeki coşkuları, arzuları, çılgınlıkları, öfkeleri hep bastırmamış mıydı? (...) Yargulamaktan ve savunmaktan yorulmuştu. Eğer “huzur” herkes gibi olmasa, o da öyle yapacaktı ve yapmıştı. Ama, şimdi kendisini kaybediyordu. Korkuyordu, acı çekiyordu, en kötüsü de vazgeçemiyordu. Ne eskisi gibiydi ne de çocukluk günlerindeki gibi hissediyordu kendini. (...)” (Arıkan, 1999, s. 163)

Geçmişine dönen Eylül, yalnızlığından kaçarken aslında kendi gerçekliğini kabul etmesi gerektiği ile yüzleşir. Hayatında küçüklüğünden beri yalnız olduğunu hisseden doktor, anlaşılmamış olmanın verdiği hisle baş başadır. İçinde yer alan güven duygusu, onun arzularını, isteklerini ve coşkularını kaybetmesine yol açar. Güven isteği, onu kendinden uzaklaştırır.

1.2. Yabancılaşma Duygusu İçinde Olan Kadın

Yabancılaşma kavramı "özgün anlamı içinde, bir şeyi ya da kimseyi başka bir şeyden ya da kimseden uzaklaştıran, başka bir şeye ya da kimseye yabancı hale getiren eylem ya da gelişme" (Cevizci, 2000, s. 1099) şeklinde tanımlanır. Dünyaya terk edilmiş olan insan, bunun farkına vardığı zaman bunalım, yalnızlık ve toplumdan soyutlanma yani yabancılaşma hissini yaşar. "Toplumu bir arada tutan ve insanı yücelten değerlerin unutulması veya tamamen silinerek ortadan kaybolması, bir yabancılaşma problemidir. 20. yüzyıl modernizminin beraberinde oluşan bu "absürt" felsefesi, yabancılaşma olgusunu beraberinde getirerek insanları bu ortak kaderle yüzleştirmiştir." (Biricik, 2016, s. 88) Bu kadere ortak olan karakterler Arıkan'ın ele alınan eserinde de kendini gösterir. Eserde, karakterler kendilerine yabancılaştıkları gibi çevreye de yabancılaşma hissi duyar:

"Onu İsveç'teki hastaneye sürükleyen ait olamama duygusunu tüm benliğinde hissetti. Diplomat babasının peşinden bavul gibi sürüklendiğini hissettiği gibi. Ne kendine ait bir evi olmuştum, ne odası, ne arkadaşları, ne aşkları. Hep bir yerlerden bir yerlere, hep farklı farklı kültürlerde, hep yalnız, hep anlaşılmayı isteyen..." (Arıkan, 1999, s. 163)

Verilen örnekte Eylül, küçüklüğünden beri babasının peşinden oradan oraya sürüklenmiş ve hiçbir yere aidiyet duygusu besleyememiştir. Ait olamama duygusunu iliklerine kadar hisseden Eylül, örnek olarak verilen cümledeki eksikliklerden dolayı insanlara karşı yabancılaşma duygusunu içinde büyütür. Karakterin sürekli yer değiştirmesi, sabit bir yerde kalamaması onun iletişim kurmasındaki eksiklikleri beraberinde getirir ve bu durum da onda yabancılaşma hissini uyandırır. Yabancılaşma hissini derinliğine yaşayan diğer bir karakter ise Gizem'dir:

"(...) İnsanların beni anlaması, sevmesi, takdir etmesi benim için önemli değil, ama onlar beni yargıladıkça yabancılaşıyorum insanlara..." (Arıkan, 1999, s. 73)

Arkadaşları ile sohbet sırasında korkularından bahseden ve özellikle yargılandıkça insanlara yabancılaştığını vurgulayan Gizem, kendinden kaçmak için başvurduğu yöntemlerden bahseder. Yazar, insanlar tarafından yargılanmanın aynı zamanda bireyi onlardan uzaklaştırıp, topluma yabancılaşma hissi besleyebileceğini de Gizem üzerinden gösterir.

Yine Gizem'in günlüğünden oluşan bir kesitte yalnızlık ve yabancılaşmanın izlerine rastlanır:

"Yalnızlıkla tanışmak

Ağırlığına alışmak

Ve ona kucak açmak

O kadar zor ki

O kadar kolay ki" (Arıkan, 1999, s. 122)

İnsanlardan soyutlanan birey, kendini yalnızlık içinde bulur. Şiirde, yalnızlıkla tanışmanın ağırlığının altı çizilir ve buna tezatlık güdülerek yalnızlığa alışmanın kolay yanının da olabileceği vurgusu yapılır. Belki de bu durum bireyin yalnızlığı ile mücadele etme şeklidir.

1.3. İçinde Umut Tohumları Yeşerten Kadın

Varoluşçuluğun unsurları içinde yer alan diğer önemli şey ise umut kavramıdır. Umut etmek, insanın yaşama karşı bağlanmasını sağlar. Varoluşçulukta umut kavramının önemini ortaya çıkaran düşünür Gabriel Marcel'dir. Onun için *"insan, olmuş, tamamlanmış bir ürün olmayıp, oluş halindeki bir varlıktır. Yani o, somut bir durumdan bir diğerine geçecek surette daimi yolculuk halinde olan, gezgin bir varlık, Marcel'in ifadesiyle bir homo viator'dur. Homo viator, bir umut insanıdır. Umut, onun için bir yaşam biçimidir. O, geleceğe, yaşama, çevresine ya da başkalarına karşı umut içinde bir bekleyiş halindedir. Bu bekleyiş onu Mutlak Gerçekliğe götürecek olan bir varlık koşuludur. İnsanda varoluş duygusunu oluşturan şey umuttur."* (Koç, 2008, s. 172) Marcel'in *"Homo viator"* insanı, umut ile ilişkilendirilir. İnsanın sürekli arayış içinde olduğuna vurgu yapılır. Umut, sürekli hareket eden insana çıktığı bu arayış yolculuğunda ışık tutar. Aynı şekilde bu kavramın tam tersi olarak insan, umutsuzluğa da kapılabilir. İçinde bulunduğu duygu durumları neticesinde kaygının alt yapısında ortaya çıkan umutsuzluk, Cavidan karakterinin her şeyi düzeltmek amacı ile yattığı hastanede karşılık bulur. Görüşmelere alınamayan Cavidan Eylül'ün odasına girince içinden umutsuz bir düşünce geçirir:

"Sanki böyle anlatmakla ne düzelecek hayatımda ama yine de bir umut." (Arıkan, 1999, s. 17).

Cavidan Hanım, odaya girmeden önce çaresiz ve umutsuzdur. Aynı zamanda anlatacağı şeylerin onun hayatında bir şeyleri yoluna sokmayacağı da kendisi tarafından onaylanır. Her ne kadar bazı şeylerden umudu olmasa da yine de kendisine şans veren bir kadın olarak hayatına devam eder.

Umut kavramının başka bir versiyonu da Eylül'ün düşüncelerinde var olan ve aşkı arayan kadının temsiliinde ortaya çıkar:

"Ve kadın aşkı arıyor, aşk da kadını belki. (...) Yoksa hiç umudu kalmayacak. Hep duyguları var kafasında, bir de soruları; acılara, sevinçlere, umutlara, umutsuzluklara, geçmişe ve geleceğe dair. Tabii bir de Adam. (...). Kadının amacı bulmak değil belki de, yalnızca aramak. Hayal kırıklıklarından böyle kaçacağına inanıyor. Arayarak hep umutlarla..." (Arıkan, 1999, s. 11)

Arayış içinde olan kadın, aşkı bulmak umudu ile yola çıkar. İçinde yeşertmiş olduğu umut parçacıkları kadını harekete geçiren bir unsur olur.

1.4. Var Oluşunu Sonlandıran Kadın

İnsan, sonu olan bir varlıktır ve bu durum onun varlığı için kaçınılmazdır. İnsan yaşamının, bir sonunun olması bu yaşamın bir de başlangıcının olduğunun göstergesidir. Birey, doğar ve yaşam içinde gelişerek büyür. Gelişim aşamasında tercihler yapar ve hayatını buna göre yönlendirir. Ölüm de bu tercihlerin arasında yerini alır. Hayatını şekillendirmeye çalışan birey, dünya içindeki yalnızlığı ve sonluluğu ile yüzleşince ölüm olgusu ile karşılaşır.

Yüzleştiği "ölüm", bazen onun varlığını yok etme biçimi olur. İnsan, seçim yapan bir varlık olduğu için intihar etme fikri de bireyin akli ile hareket ederek aldığı bir karardır. Varoluşçuluk içinde ölüm ve intihar kavramı, olumlu bir yaklaşımla ele alınmamıştır. İntihar, derin bir varoluşsal problemin ve bunalımın göstergesi olarak yerini alır. Camus, "*Saçma olanı daha da çoğaltmaktır. İntihar akıl ile karar verilen bir durum olduğu için, yaşamın kendisi saçma olandır. Bu nedenle ölümü ve saçmayı fark eden tek varlık olarak insan özgürdür.*" der. (Erdem, 2015, s. 185) Eserde "intihar" ele alınan diğer varoluşsal sorunlardan birisidir:

"-Bugün sabah Gizem'in babası telefon etti. Dün sabaha karşı Gizem intihar etmiş..." (Arıkan, 1999, s. 196)

İntihar eden Gizem, kendi kişiliğini ve var oluşunu tamamlayamamış bir karakterdir. Yaşadığı varoluşsal bunalım sonucu bu yolu seçer. Fakat, diğer bir açıdan bakıldığında karakter, hayatı için bir seçimde bulunur. "İntihar etmek" varoluşsal anlamda verilen bir karardır. Varoluşçuluğa göre birey, karar verme özgürlüğüne sahiptir. Gizem, özgürlüğünü kendi varlığını yok ederek elde etmiş olabilir. Gizem'in intihar haberini alan Eylül'de kendi geçmişinden kurtulduğunu zannederken aslında sadece gerçeklerden kaçmıştır ve bu kaçışın altında ezilmiştir. İntihar haberi, doktoru derinden sarsar ve kendi varoluşunun ağırlığından kurtulamayarak aynı kaderi yaşar. Arıkan'ın eserinde "intihar", özgürlük arayışının bir parçası olarak ortaya çıksa da aynı zamanda çaresizlik ve umutsuzluğun son çıkış yolu olarak da görülmesi açısından önem arz eder.

2. Sosyokültürel Roller Bağlamında Kadın Kimliği

31

Türk toplumunun kadına verdiği önem, asırlar öncesine dayanır. Değişen yaşam koşulları dolayısıyla toplumun kadına yüklediği belli başlı roller de vardır ve her dönem içinde çeşitlilik gösterirler. Eski Türk toplumlarında kadın, ev içi ve dışında aktif bir halde yer alır: "*Eski Türk toplumlarında kadın evin sahibidir ve kadına saygı göstermek bir zorunluluktur. Çünkü kadın evin temeli olarak görülmektedir. Ayrıca kadının yalnız evde değil dışarda da eşinin yardımcısı olduğu ifade edilmektedir.*"(Aksoy, 2017, s. 10) Bu durum kadının aile içindeki önemini vurgulandığını gösterir. Değişen zaman içinde kadın, evin dışında iş hayatına da dâhil olur ve varlık belirtisi gösterir. İş hayatına atılan kadın, kültürel bağlam içinde kendi özgürlüğünü eline alma mücadelesi verir.

Meltem Arıkan'ın eserinde yer alan kadın figürünün genel özellikleri de incelendiğinde bunun geleneksel Türk toplumunda yerleşmiş olan figürden bağımsız ele alındığı görülür. Onun kadınları, topluma başkaldıran, kendi özgürlüğünü eline almaya çalışan bağımsız ve karmaşık kişiliğe sahip bireylerdir. Kadın; cinsiyet rolleri, yapması gereken görevler ve mağduriyetleri doğrultusunda bu bölümde incelenir.

2.1. Ev İçindeki Kadın

Geleneksel Türk toplumunda kadına verilmiş olan roller, dönem dönem değişkenlik gösterir olsa da ataerkil aile yapılarında hala aynı rol benimsenir. Türk toplumunun çeşitli dönemlerinde verilmiş olan haklar sayesinde biraz olsun eğitim seviyesini yükselten kadın,

evle bağıını koparan ve iş hayatına atılan kadın rolüne bürünür. Fakat, günümüzde görüldüğü üzere cinsiyet ayrımcılığı, iş yerlerinde uygulanan baskı ve kadına şiddet sorunları devamlılığını sürdürür. Simone de Beauvoir'ın "İkinci Cins" eserinde belirttiği gibi kadının bir diğer rolü ise "erkeğin cinsel gereksinimlerini karşılamak ve onun evine bakmaktır. Toplumun onun omuzlarına yüklediği görev, kocaya verilen bir hizmet olarak görülür"(1949, s. 154). Beauvoir'a göre kadınlara dayatılan bu görevler, onları kısıtlar. Eserde, kadına yüklenen bu görevler Alkan karakterinin eşinden beklediği "kadınlık görevi" olarak nitelendirilir:

"(...) Şimdi ben kadından üç şey beklerim. Birincisi: Evi temizlesin, çocuklarının anası olsun, yemek yapsın. Bunun için de karıma iyi bakarım, ona para veririm, ne aç bırakırım ne de açıkta. İkincisi: Sohbet etsin. Ama evdekiyle ne sohbeti edeceksin ki, bir kere evden dışarı çıkmamış, cahil, dünyayı anlamaz. Sonra havası da yok, süslenmesini bilmez. Karşında sakı gibi oturur. (...) Üçüncüsü: Malum, yatak işi. Evdeki ya yorgundur ya başı ağrır ya da orası burası tutulmuştur. Ya mızımlık eder ya da dırıldır... Kırk yılda bir gönlü olursa da sırtüstü serilir döşeğe. Üstünde uğraş dur. Ne zevk kalır ne de iştah. İşemek gibi bir şey olur, hırslanırım bende. Tekmiklerim. Bağırır, çağırır. (...)" (Arıkan, 1999, s. 118-119)

Kadının konumu evlilikte yerine getirmesi gereken roller üzerinden şekillenmektedir. "Kurulan aile içindeki rol ve sorumluluk paylaşımı cinsiyet farklılığı esas alınarak yapılır. Kadının temel statüsü, 'aile içi' süreçler tarafından belirlenirken erkeğin temel statüsü ise 'aile dışı' süreçler tarafından belirlenir." (Gülendam, 2006, s. 35) Alkan, evin reisi olarak eşinin evi temizlemesi ve çocuklarına bakması karşılığı bir hizmetçiye ödeme yapar gibi ona bakıp, para verdiğiyle övünen bir adamdır. Kendince kadını ev işleri yapıp, çocuklarına baktığı için ödüllendirir. Erkeğin, kadına para verip açıkta bırakmamasını Beauvoir: "Kocasının karısına armağanlar vermesi ya da ayrıldıklarında dulluk geliri sağlaması gerekir, ayrıca koca kadını geçindirmeyi taahhüt eder. Topluluk, kocaya sunduğu kadına olan borcunu koca aracılığıyla öder." (1949, s. 155) sözleriyle evli kadının yerine getirmiş olduğu görevlerin karşılığı olarak niteler. Kadın, bu roller bağlamında ev işleriyle uğraşması gereken bir obje aynı zamanda da kişisel yetenekleri ve istekleri olmayan bir varlık olarak görülür. Eşyle sohbet edememekten şikâyet eden Alkan, aynı zamanda kadını cahil bir varlık olarak tanımlar ve zekâsını küçümser. Kadınları küçümseye devam eden Alkan:

"Kadınların sözünü dinlememek gerekir üstelik bu yeni moda özgürlük hem kadına hem erkeğe zarar veriyor. Hem az akıllı, hem özgür: ne büyük tehlike." (Arıkan, 1999, s. 13) sözleri ile kadına karşı oldukça ayrımcı ve cinsiyetçi yaklaşır. Kadının sözünün dinlenmemesi gerektiği görüşünü savunan Alkan, kadının düşünce ve fikirlerini küçümser, toplumun hemen hemen her alanında aktif olduklarını unuttur. Kadın aklını küçümseyenlere nazaran ilk kadın şairlerinden olan Mihri Hatun bir şiir kaleme alır:

"Çünkü nakıs akl olur dirler nisa
Her sözün mağur tutmakdur reva
Lik Mihri dainün zannı budur

Bu sözi dir ol ki kamil usludur

Bir müennes yiğ durur kim ehl ola

Bin müzekkerden ki ol na-ehl ola

Bir müennes yiğ ki zihni pak ola

*Bin müzekkerden ki bi-idrak ola"*¹ (Berktaş, 2003, s. 88)

Yukarıdaki dörtlüklerden görüldüğü üzere, asırlar önce Mihri Hatun kalemi ile kadın aklının önemine vurgu yapılmıştır ve o zamanlarda da kadınları küçümseyenlere karşı bir duruş sergilenmiştir.

2.2. Ötekileştirilen Kadın

Arıkan'ın eserinde kadın, cinsellik ve bedeninin arzulanır olması özelliğiyle kendine yer edinir. Alkan karakteri üzerinden kadın, aşağılanır ve bedeni satın alınabilen birer et parçası olarak görülür. Alkan, klasik Türk toplumunda yer alan toplumsal normlar doğrultusunda yetişen bir birey olduğu için onun hayatındaki kadın da bu kültürel normlar altında kendi varlığını ortaya koymalıdır. Alkan'a göre cinsel anlamda görevini yerine getiremeyen kadın yetersizdir. Onunla uğraşmak yerine bedenini satın aldığı kadınları tercih ettiğini söyler:

"Onun için veririm parasını orospuların, yaptırırım istediğim muameleyi, muamelesi iyiye bir posta, bir posta daha ikilemeden bırakmam. Gıkları da çıkmaz. Adamı heyecanlandırırlar ve erkek olduğunu hissettirirler." (Arıkan, 1999, s. 118-119)

Ötekileştirilmiş olan diğer kadınlar olan "fahişeler" de eş olan kadının görevini yerine getirmediğinde başvurulacak birer objedirler. Evdeki kadın ile fahişe arasındaki ayrımı Beauvoir: "Ekonomik açıdan fahişenin durumu evli kadınıkiyle simetrik. Her ikisi için de cinsel edim bir hizmettir. İkinciler ömür boyu tek bir erkeğe bağlanmışlardır, ilkininse parça başı ücret ödeyen birçok müşterisi vardır. Evli kadın tek bir erkek tarafından başka bütün erkeklerden korunur, fahişe kadınsa bütün erkekler tarafından, her birinin diğerlerini dışlayan zorbalığından korunur. (...) Aralarındaki en büyük fark, yasal eşin evli bir kadın olarak baskı görürken kişi olarak saygı görmesidir. Fahişe ise kişilik haklarından yoksundur, kadın köleliğinin bütün biçimleri onda özetlenmiştir." (1949, s. 294) sözleriyle açıklar.

Kadın bedeni yıllarca, asırlarca her toplumda farklı şekillerde algılanır ve erkeğin cinsel haz duyduğu birer nesneye dönüşür. Arıkan'ın "Ve...Veya...Belki" adlı romanında ve diğer tüm romanlarında kadınlar, cinsel nesnelere dönüştürülen bedenleri ile varoluş mücadelesi verir ve psikolojik açıdan iyileşmenin yollarını ararlar.

¹ "Kadınlar eksik akıllı olur derler. Bundan dolayı onların her sözünü boş saymak yerinde olur (derler). Mihri duacınızın zannı budur ki, olgun ve akıllı kişiler şu sözü söyler: Becerikli bir kadın, beceriksiz bin erkekten iyidir. Zihni açık bir kadın, anlayışsız bin erkekten iyidir." Aktaran: S.Faroqui, Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997, s.137.

2.3. Arzunun Kurbanı Olan Kadın

İstismar teması, kadınların yaşamak zorunda kaldığı ve başa çıkmaları gereken bir durum olarak romanda yerini alır. Sık sık bayılmalar yaşaması nedeni ile hastaneye yatan Ayten, bu istismarın bir kurbanıdır. Ayten, romanda açık saçık giyinen, süslenen ve ilgi odağı olmayı seven bir kadın rolündedir. Bunun nedenleri arasında küçüklükten itibaren ağabeyinin ona olan yaklaşımı örnek gösterilir:

“(...) Annem büyük abimden de babamdan korktuğu kadar korkardı, ama büyük abim beni çok severdi. Ben büyüdükçe de bu sevgisi büyüyordu sanki ve ben çocukluğumdan itibaren ona her istediğimi yaptırmanın yolunu bulmuştum. Önce güzelce giyinirdim, sonra onun kucağına oturur onu öperdim ve sonra da koynumu açardım, o da iki göğsümün arasını öper ve ne istersem yapardı. Ben büyüdükçe bundan utanmaya başlamıştım ama o “Sen benim bacımsın, ayıp olmaz” deyip beni zorlardı, istediğine izin vermezsem, beni hem çok sıkar hem de başka sebeplerle döverdi... O günlerde çok ağlardım, çünkü hem ondan çok korkar hem nefret eder hem de yapmasını isterdim. Çünkü o zaman istediklerimi yaptırabilirdim, çok çelişkili duygulardı anlayacağın.” (Arıkan, 1999, s. 107).

Ayten'in yaşadığı istismar bireysel bir sorun değil aynı zamanda toplumsal bir sorundur. Toplumda kendine yer bulan cinsiyet eşitsizliği, bu tarz istismarların sebebini oluşturur niteliktedir. Meltem Arıkan, tacize uğrayan kadınların sesi olma özelliğini korur ve yaşananları kendine has üslubu ile dile getirir. Aileler içinde bulunan güç gösterisi ve dengesizliği sonucu kadınlar tacize uğrarken tacizde bulunan erkekler bu güç mekanizmasında güçlü ve baskın tarafta olmaktadır. Ayten'in küçükken yaşamış olduğu bu olay genç kızların ve kadınların ne kadar korunmaya muhtaç bir halde olduklarının birer göstergesidir.

2.4. Arzulanan Kadından Arzulayan Kadına

Kadınların biyolojik yapıları erkeklerden farklıdır. Her kadının geçirdiği dönemsel farklılıklar bedenlerine yansır. Bebeklikten çocukluğa, çocukluktan erginliğe giriş (adet dönemi), genç kızlıktan kadınlığa, kadınlıktan menopoza doğru belli süreçlerden geçen kadın her dönemde farklı cinsel edinimler kazanmak ve yaşamak ister. Hormonal değişimler kadınlar üzerinde oldukça etkilidir. *“Kadın, genellikle ketlenmelerini nihayet aşabildiği otuz beş yaşına doğru erotik olarak tam anlamıyla serpilip gelişir. Arzuları ve onları doyurma gereksinimi o zaman en şiddetli halini alır.” (Beauvoir, 1949, s. 312).*

Geleneksel Türk toplumunda “kadının cinselliği” baskılanmıştır ve kadın ile cinsellik yan yana geldiğinde bu durum tabu halini almıştır. Tabu haline gelen kadının cinselliği, kendi arzu ve isteklerini bastırmalarına sebep olur. Genel bir kanı olarak toplum tarafından erkeğin herhangi bir eylemi uygulaması normal kabul edilirken kadın söz konusu olduğunda bu durum onun günahkâr olarak tanımlanmasına sebep olur. Türk toplumu, kadından namuslu ve iffetli olmasını ister. Kadına dayatılan toplumsal normlar neticesinde evlilik içinde cinselliğe izin verilir. Günümüz toplumunda durum değişken bir hal almaya başlar. Kadınlar da özgürce cinsel isteklerini dile getirir olmuşlardır. Bu bakımdan tabu olarak görülen

cinsellik, Meltem Arıkan'ın bütün eserlerinde birincil tema olarak karşımıza çıkar. Toplumsal normlara başkaldıran kadın karakterler, bağımsızlıklarını elde ettikleri gibi cinsel anlamda da bağımsız olmayı ve duyulmayı isterler. Cavidan'ın arzu ve istekleri bu açıdan "Ve...Veya...Belki..." adlı romanda önemli yer tutar. Kocasını ile mutsuz bir evliliğe sahip olan karakter, arzularını keşfeder ve eşini tarafından duyulmayı ister:

"Benimle ilgilenirse, arada sırada bana kahvaltı hazırlarsa, ayda bir beni yemeğe çıkarsa, nedensiz eve kucak dolusu çiçeklerle gelse, ona mum ışığında hazırladığım yemeklerden mutlu olabilse, bana sevgiyle dokunsa, beni öpse, benimle el ele sokaklarda yürüse, bunları ondan istediğimizde yaşımız kaç demese. Yaşım ne olursa olsun bunlara ihtiyacım var. Sevmek ve hissetmek istiyorum." (Arıkan , 1999, s. 19)

Cavidan, bu sözleri ile ilgi ve sevgiye olan ihtiyacını dile getirir. Eşinin, hasta kardeşi ile ilgilenip kendisinden uzaklaşması onda yalnızlık hissi uyandırır. Cavidan, eşine karşı hem duygusal hem de tensel anlamda arzu hisseder. Karakterin istekleri ve bunları dışı vurum şekli klasik kadın kimliğine başkaldırı örneğidir. Romanda kendi cinselliğini öncelikli tutan ve arzularının peşinde giden bir diğer karakter Ayten'dir. Ayten, küçüklüğünden beri ağabeyi tarafından istismara uğramış ve isteklerini uğramış olduğu bu taciz üzerinden elde etmeye alışmış biri olarak eşinden göremediği ilgiyi başkasında arar ve yasak aşka düşer:

"Kocam efendi bir adamdı, ama ben güzel giyindiğimde ya da ona cilve yaptığımda hoşlanmazdı. Ben de hep kızardım ona çünkü cilve yaptığım zaman istediklerimi almaya alışmıştım. Oysa kocam öyle değildi. Evliliğimiz sıradandı aslında. Ben evde iş yapar, bulabildiğim dergi ve kitapları okurdum ama kocam onlarla da ilgilenmezdi. Aslında bana kötü davranmaz, sevişmek istemediğimde bile anlayış gösterir, ben istemezsem bir şey yapmazdı. (...) Teoman, kocamın Şırnak'tan çocukluk arkadaşı. (...) Kocam işe gidince biz Teoman'la uzun uzun konuşmalar yapmaya başladık. Günler geçtikçe önce bana çok akıllı olduğumu söylemeye sonra da iltifatlar etmeye başladı. Kocamın aksine, makyaj falan yaptığımda hemen fark ediyor ve hoşlandığını belli ediyordu. (...) Son bir ay kocam isteyken, onunla birlikte olduk, işin en kötüsü bundan çok hoşlandım. Çünkü tüm hareketleri yumuşacıktı sanki ben bir pamuktum ve o pamuğu okşuyordu, böylesi bir duyguyu hiç yaşamamıştım." (Arıkan, 1999, s. 108-109)

Kadının, erkekte olduğu gibi eşinden başka karşı bir cins ile yakınlaşması, cinsel münasebette bulunması toplumca uygun görülmez. Ayten'in eşinin yakın arkadaşı ile yaşadığı yasak aşk, onun duygusal anlamda ihmal edilmişinden kaynaklıdır. Her şeyi "cilveli" bir şekilde elde etmeye alışmış biri olarak kocası tarafından fark edilmemek onda boşluk yaratmıştır ve başka bir erkek onun kadınsı varlığını fark ederek eksikliğini duyduğu duyguyu canlandırmıştır. Ayten hayatında eksik olarak gördüğü söz konusu durumu tamamlama arzusu duyar ve eşinin arkadaşı Teoman ile bu arzuyu tamamlar.

Sonuç

Meltem Arıkan'ın eserleri özgür bir söyleme sahiptir. Genelde toplumsal normlara meydan okur nitelikte olan romanları; kadınlık, cinsellik, anlam arayışı, yabancılaşma, intihar girişimi gibi temaları içinde barındırır. Yazarın vücut verdiği karakterler gerçeklerden bağımsız olmadığı gibi yansıttığı durumlar da kadın tecrübelerinin Türk edebiyatında görünür hale gelmesini sağlar. “Ve... Veya.. Belki...” adlı romanında kadın, savaşçı bir kimliğe bürünür. Bu karakterler, işlerinde ve okul hayatında başarı elde etmiş ve sosyal anlamda hayatın içinde kendine yer edinmişlerdir. Toplumsal normlara direnen bu kadınlar, türlü olaylar çevresinde kendi var oluşunu tamamlama umudu ile tüm olumsuz tavırlara karşı bir duruş sergiler. Eserde yer alan kadınlar, modern insanın etkisi altında olduğu yalnızlık, yabancılık ve anlamsızlık sorunları ile yüz yüze gelir. Hayatın anlamını aramaya koyulan karakterler, bu anlam arayışının getirmiş olduğu yalnızlık ve yabancılık hissi altında ezilir. Bu sorgulama sürecinde kendi kimliklerini keşfeden bireyler, yaptıkları seçimler doğrultusunda kendi varlıklarını gerçekleştirirler. Arıkan'ın eserinde yer alan varoluşsal sorunlar yalnız bireysel değil toplumsal açıdan da ele alınabilir.

Söz konusu eserde toplumsal cinsiyet ayrımcılığı da önemlidir. Yazar, kadınların toplumda yer alan rollerini eleştirel bakışla ele alır. Eserde kadına verilmiş olan “annelik, eş, ev hanımı” gibi roller reddedilir ve bunlara sorgulayıcı yaklaşılır. Yazar, toplumsal tabu olarak görünen cinselliğe farklı bakış açısı getirerek kadın açısından değinir ve toplumsal normlara başkaldırır. Böylelikle kadınlara bir farkındalık yaratmış olur. Arıkan, karakterleri üzerinden kadınsal deneyim ve tecrübeleri yansıtarak toplumsal açıdan farkındalık yaratmak ister ve insanları düşünmeye, sorgulamaya yönlendirir.

Kaynakça

- Aksoy, İ. (2017). Toplumsal ve Siyasal Süreçte Türk Kadını. *Yasama Dergisi*. 32. s. 7-20.
- Arıkan, M. (1999). *Ve... Veya... Belki*. İmge Kitabevi.
- Beauvoir, Simone De (1949). *İkinci Cinsiyet Yaşanmış Deneyim II*. Çev. Gülnur Acar Savran. B. 6. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. Metis Yayınları.
- Biricik, İ. (2016). Albert Camus'nün "Yabancı" Romanında Kimlik ve Yabancılaşma Problemi. *Journal of Turkish Language and Literature*. C. 2. S. 3.
- Cevizci, A. (2000). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Çüçen, A. K. (2015). Varoluş Filozofları. B. 1. Sentez Yayıncılık. s. 35.
- Demirel B., & Bayraktar L. (2020). "Varoluşçuluk ve Ben-Başkası İlişkisi". *Turan-Sam*. C. 12. S. 46.
- Erdem, H. (2015). "Albert Camus (1913-1960)". *Varoluş Filozofları*. A. Kadir Çüçen (Ed.). B. 1. Sentez Yayıncılık, s. 185-199.
- Frankl, V. (1959). *İnsanın Anlam Arayışı*. Çev. Selçuk Budak. B. 3. Okuyan Us. 2009. s. 113-119.
- Gülendam, R. (2006). *Türk Romanında Kadın Kimliği*. (1.Baskı). Salkımsöğüt Yayınları.
- Koç, E. (2008). "Bir Umut Metafiziği Olarak Gabriel Marcel Felsefesi". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 18. s. 171-194.
- Sartre, J.P. (1982). *Varoluşçuluk*. Çev. Asım Bezirci. B. 3. Yazko. s. 50.